

DOI 10.36074/logos-15.11.2024.051

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ А. КОНАН ДОЙЛЯ «СОБАКА БАСКЕРВІЛІВ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ)

Панюта Алла Євгенівна¹Науковий керівник: Шагала Леся Богданівна²

---

1. здобувач вищої освіти факультету української та іноземної філології
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА

2. канд. пед. наук, доцент кафедри англійської мови та перекладу
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-3518-0270

Модальність є однією з найважливіших категорій в мовознавстві та перекладознавстві, оскільки вона відображає ставлення мовця до висловлюваного, його впевненість або можливість події. Модальність не лише формує значення висловлювань, але й створює певний емоційний контекст, що є особливо важливим у художньому творі. Тема є актуальною з огляду на те, що модальність має різноманітні форми мовного вираження, а це, у свою чергу, відіграє суттєву роль у декодуванні смислу тексту, його інтерпретацію та, зрештою, впливає на переклад іншою мовою.

В усному чи писемному мовленні при описі подій, ситуацій чи у процесі обговорення та обміну думками мовці водночас передають своє ставлення, оцінку обставин. Часто вказується на те, чи описані явища є реальними чи уявними. Той, хто висловлюється, може мати потребу зазначити при цьому впевненість або невпевненість у своїй ідеї. Таке лінгвістичне явище називається модальністю. Модальність має різні граматичні та лексичні форми вираження: форми умовного способу, часові форми минулого, модальні слова та вирази [5].

Дослідження підтверджують, що в англійській та українській мовах присутні схожі засоби для висловлення модальності, проте є також і відмінності у їхньому вживанні. У перекладі не можна вдаватися до

SEZIONE 21.
FILOLOGIA E GIORNALISMO

формального копіювання форми вираження, оскільки модальне дієслово в контексті одного тексту може виконувати різні функції [1].

Відомий роман А. Конан Дойля «Собака Баскервілів» наповнений прикладами модальності, які підкреслюють атмосферу напруги, таємничості й небезпеки. Кожен випадок використання модальних форм у тексті несе в собі певний змістовий та емоційний заряд, що є критично важливим для сприйняття твору читачем. Переклад таких модальних конструкцій на українську мову вимагає особливої уважності, адже необхідно зберегти не лише зміст, але й стиль і атмосферу оригіналу.

До засобів вираження модальності належать лексичні одиниці, граматичні та лексико-граматичні конструкції [4].

Лінгвіст І. Корунець виокремлює такі широко вживані засоби вираження екстралінгвістичної категорії модальності, як фонологічні, лексико-граматичні, лексичні та граматичні. Лексичні, граматичні засоби чи їхнє поєднання реалізуються за допомогою модальних дієслів, модальних слів, модальних висловлювань, способів дієслова [3].

Перекладач повинен бути уважним до деталей, адже навіть найменші зміни у вираженні смислу можуть суттєво змінити сприйняття твору. Успішна передача модальних відтінків сприяє збереженню оригінального стилю, що, в свою чергу, забезпечує читачеві повноцінне занурення в атмосферу оповіді.

У контексті перекладацької діяльності важливо враховувати як лексичні, так і граматичні аспекти модальності. Модальні дієслова та їхні еквіваленти є доволі частотними одиницями висловлювання у художніх текстах. Вони належать до лексико-граматичних засобів модальності.

Розглянемо конкретні випадки використання автором роману «Собака Баскервілів» модальних дієслів, які передають різноманітні відтінки значень, а також переклад цих фрагментів в українському варіанті, виконаному О. Донічевою. У перекладі речення «He *can* help us.» [6] – «Він може нам допомогти.» [2] практично збережено вихідну структуру та підбрано лексичні відповідники. Модальному дієслову оригіналу відповідає також модальне дієслово української мови. Модальність в англійському варіанті передається через використання *can*, що вказує на можливість або здатність, і переклад зберігає такий відтінок значення.

Поєднання форми *could* у минулому часі з теперішнім інфінітивом модального виражає припущення, імовірність і підкреслює невизначеність: «There *could* be a clue here.» [6] - «Тут може бути підказка.» [2]. У цьому разі вдало передається модальність, створюючи відчуття зацікавленості та очікування.

Одним із основних модальних дієслів, яке часто зустрічається у романі «Собака Баскервілів», є *may*, що передає низку значень: можливість, дозвіл,

заборону, сумнів тощо. Наприклад, у реченні: «It *maybe* that he is in the house.» [6] - «Можливо, він у домі.» [2] - конструкція передає невизначеність і дозволяє читачеві відчути атмосферу тривоги та сумніву, яка присутня в сюжеті. Авторка перекладу успішно відтворює цей емоційний відтінок, проте на іншому рівні - за допомогою модальної частки «можливо».

Не менш важливими є модальні конструкції, що вказують на здогад або ймовірність. Наприклад: «He *might* have escaped by now.» [6] - «Він міг утекти вже.» [2]. У цьому випадку *might* у поєднанні з перфектним інфінітивом передає припущення, що має досить значний емоційний підтекст. Переклад адекватно відображає цю невизначеність, зберігаючи атмосферу тривоги, що є важливою для розвитку сюжету.

Іншим прикладом є використання модального дієслова *must*, яке вказує на необхідність або обов'язок: «You *must* not go alone.» [6] - «Ти не повинен іти сам.» [2]. Тут *must* вказує на важливість попередження, яке отримує персонаж. Переклад з використанням сполучення «не повинен», вдало передає цю значущість і відчуття терміновості, які є характерними для оригіналу.

Також слід зазначити випадки, коли модальність виражається через конструкції, представлені умовним способом, як от у прикладі: «It *would* be better if you stayed.» [6] - «Було б краще, якби ти залишився.» [2]. Висловлювання вказує на бажаність дії. Автор перекладу зберігає первинну конструкцію складнопідрядного речення і адекватно передає нюанс застереження, а саме - за допомогою аналітичної форми умовного способу дієслова з поєднанням з часткою «б» у головному реченні.

Крім того, важливо враховувати культурні особливості, які можуть впливати на сприйняття модальності тексту. Культурний контекст відіграє значиму роль у передачі значення. Автор оригінального твору використовує модальні конструкції для характеристики персонажів та опису їхньої поведінки. Наприклад: «You *should* be cautious.» [6] - «Тобі слід бути обережним.» [2]. Модальне *should* вказує на рекомендацію, що підкреслює особистісний аспект взаємодії між персонажами. У перекладі відтворено модальність як пораду, що зберігає посил емоційного зв'язку між персонажами.

Перекладацька діяльність вимагає глибокого розуміння як оригіналу, так і володіння цільовою мовою. Важливо не лише зберегти зміст, але й відобразити емоційний контекст, що є невід'ємною частиною художнього твору. Завдання збереження емоційного забарвлення та атмосфери сюжету вимагає уважності та творчого підходу перекладача в процесі адаптації тексту до нової мовної культури.

Отже, аналіз способів вираження модальності в перекладі роману А. Конан Дойля «Собака Баскервілів» свідчить про складність та багатогранність

SEZIONE 21.

FILOLOGIA E GIORNALISMO

цього процесу. Переклад Оксани Донічевої вдало зберігає емоційний контекст, який автор заклав у своєму творі. При цьому, перекладач досягає адекватного перекладу, здійснюючи перетворення як на тому самому рівні морфологічних одиниць (дієслово – дієслово), так і на суміжних рівнях (дієслово – частка). Врахування культурного контексту також позначається на особливостях сприйняття прихованих модальних значень.

Дослідження питань відтворення категоріальних значень у цільовому тексті є важливою складовою навчання та підготовки перекладачів, що дозволяє їм глибше розуміти нюанси мовлення та досягати належного рівня майстерності у своїй діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Гришина О. & Статкевич Л. (2020). Способи вираження модальності в англійській та українській мовах. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 31(70)(4. Ч 2), 40–46. https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/4_2020/part_2/9.pdf
- [2] Конан Дойль А. (2010). *Собака Баскервілів*. Переклад Оксани Донічевої. Твори.
- [3] Корунець, І. В. (2003). *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*: Нова Книга.
- [4] Харитонов І. К. (2008). *Теоретична граматики сучасної англійської мови*. Нова книга.
- [5] Черноватий Л. Карабан В. та ін. (2006). *Практична граматики англійської мови*. (Т. 2). Нова книга.
- [6] Conan Doyle Arthur. (б. д.). *The Hound of the Baskervilles*. <https://www.gutenberg.org/files/2852/2852-h/2852-h.htm>